

Johanna Skurnik ja Sofia Kotilainen
Kansanvalistusseura tieteellisen lukutaidon
edistäjänä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa
*The Finnish Society for Popular Enlightenment as
a promoter of scientific literacy in Finnish society*

Tässä artikkelissa tarkastelemme vuonna 1874 perustetun Kansanvalistusseuran (KVS) roolia suomalaisten tieteellisen lukutaidon muovaajana ja edistäjänä. Tieteellisellä lukutaidolla tarkoitamme yksilöiden eri tavoin kartuttamaa tietoa ja taitoa tiedettä koskien ja kykyä lukea ja tulkita eri muodoissa esitettyä tieteellistä tietoa. Tutkimme, kuinka KVS pyrki julkaisutoiminnallaan välittämään suomalaisille tietoa tieteen eri aihepiireistä laatimalla niistä yleistajuisia julkaisuja ja siten luomaan lukijoille mahdollisuuden kehittää tieteellistä lukutaitoaan. Artikkelin perustuu KVS:n julkaisujen ja niistä lehdistössä esitettyjen arvioiden ja kommentaarien ristiinluentaan. Analysoimme KVS:n julkaisemia kirjoja ja Kansanvalistusseuran kalentereissa julkaistuja tieteseen liittyviä artikkeleita seuran perustamisesta alkaen vuoteen 1907. Esitämme, että tieteellisen lukutaidon käsitteen soveltaminen tiedon popularisoimisen historian tutkimukseen auttaa huomioimaan näihin prosesseihin liittyvän dialogisuuden: KVS:n kaltainen toimija ei välittänyt tietoa passiiviselle massalle vaan eri tavoin kirjoja ja tekstejä lukevalle yleisölle. KVS:n julkaisuista käydyistä keskusteluista välittyi välähdyksiä erilaisista käsityksistä siitä, millaiset tekstit olivat tavalliselle kansalle ymmärrettäviä ja kiinnostavia ja toisaalta siitä, kenellä oli vastuu tiedon prosessoinnista ja valitsemisesta. Esittelemämme määritelmä tieteelliselle lukutaidolle avaa historian tutkimuksen piirissä mahdollisuuden aihepiirin ja käsitteen jatkotutkimukseen erilaisissa ajallisissa konteksteissa erilaisten aineistojen avulla.

Asiasanat: tieteellinen lukutaito, Kansanvalistusseura, kansanvalistus, tieteen popularisointi, aineeton pääoma, luku- ja kirjoitustaito

This article examines the role of The Finnish Society for Popular Enlightenment (KVS, established in 1874) and its publications in shaping scientific literacy in the Grand Duchy of Finland. Scientific literacy refers to individuals' ability to read and interpret scientific knowledge in

various forms as well as their understanding of scientific practices. The article analyses how KVS sought to communicate knowledge about different aspects of science through its popularised publications and thereby promote its readers' scientific literacy. In doing so, the article also proposes a definition of scientific literacy that is suitable for historical scholarship.

The study is based on a critical close reading of the publications and the public discussions surrounding them. We focus on material produced from the society's founding until 1907. We argue that the concept of scientific literacy helps to uncover the dialogical nature of knowledge popularisation. KVS did not simply disseminate knowledge to a passive mass audience; rather, the public debates about the publications' content reveal that readers interpreted and valued the books in diverse ways. The concept of scientific literacy thus merits future application in the history of science and knowledge, as it offers valuable tools for analysing how specific bodies of knowledge became shared and understood in past societies.

Keywords: scientific literacy, The Finnish Society for Popular Enlightenment, popular education, popularization of science, intangible capital, literacy skills

Sofia Silfvast

*"Ennen myö ei Venäjän rajaa tietty mitään":
Salmin pitäjän rajakyläen muisteltu yllirajaisuus
'Before, we knew nothing about the Russian
border': Transnational remembrances of
the border villages of Salmi municipality*

Tarkastelen artikkelissani muistitietoa Suomen ja Venäjän välisen rajan sulkeutumisesta Raja-Karjalassa Suomen itsenäistymisen jälkeen. Ortodoksinen, karjalankielinen väestö Raja-Karjalan rajaseudulla ja Venäjän Aunuksen Karjalassa oli ennen Suomen itsenäistymistä tiheästi kanssakäymisissä: yllirajainen liikkuvuus työn, perhesuhteiden ja uskonnollisten käytänteiden vuoksi oli yleistä. Tutkimuksen aineistona on 12 muistitietohaastattelua, jotka on tehty vuonna 1971 osana ortodoksinen perinteen keruuta. Tutkimukseni teoreettisina viitekehyksinä toimivat yllirajaisuuden ja kansalli-

sen välinpitämättömyyden käsitteet. Tarkastelen, millä tavoin rajat ja ylijärjaisuus ilmenevät muisteluaineistossa ja millaisia uusia näkökulmia kansallisen välinpitämättömyyden käsite voi tuoda Raja-Karjalan ja Venäjän raja-seudun asukkaiden muistelukerronnan tarkasteluun. Tutkimukseni osoittaa, että ortodoksikarjalaiset kertovat eivät samaistuneet kansalliseen historiakäsitykseen vaan säilyttivät joustavan ja ambivalentin suhtautumisen kansallisiin määrittelyihin. Aineistosta nousevat esiin haastateltujen ylijärjaisen nuoruuden muistelu sekä käsitteet ortodoksisesta kirkosta ylijärjaisena, jatkuvuutta ylläpitävänä yhteisönä. Tutkimukseni tuo esiin Suomen itäisen rajan rajallistumisen elettyä jatkumoa.

Asiasanat: Raja-Karjala, muistitieto, ylijärjaisuus, kansallinen välinpitämättömyys, ortodoksinen kirkko

In my research, I examine oral histories concerning the closing of the border between Finland and Russia in Border Karelia after Finnish independence. Until 1917, the Orthodox and Karelian-speaking populations of the borderlands of Finnish Border Karelia and Russian Olonets Karelia maintained close social ties, with frequent cross-border mobility for family, work, and religious purposes. My source material consists of twelve interviews from a 1971 oral history collection on Orthodox tradition. The concepts of transnationalism and national indifference form the theoretical framework of the study.

I analyse changing expressions of borders and transnationality and consider the new perspectives that the concept of national indifference can offer for interpreting oral histories from the borderlands of Border Karelia and Russia. My research shows that the Orthodox Karelian informants maintained a flexible and ambivalent approach to national categories, and did not identify with the dominant Finnish national narrative. The interviews evoke memories of an earlier period when the border remained open, and highlight the role of the Orthodox Church as a transnational community that provided continuity. The article sheds light on the lived experiences and continuities of bordering along Finland's eastern frontier.

Keywords: Border Karelia, oral history, transnationalism, national indifference, Orthodox Church

Jasmin Flinkman

Sodan rikkoma mieli: Menneisyyden kokemuksen kuvaus ja tunnelma Jenni Linturin *Jälleenrakennuksessa*

A Mind Broken by War: The Depiction of Past Experience and Mood in Jenni Linturi's Jälleenrakennus

Artikkelissani tarkastelen, miten henkilöahmon kokemuksen kuvaus rakentaa ja ylläpitää romaanin tunnelmaa Jenni Linturin *Jälleenrakennuksessa*. Romaani kuvaa sodassa traumatisoituneen nuoren miehen kokemusta. Käsitän tunnelman eksistentiaalisena taustatunteena, joka välittää sekä yksityisen kokemuksen affektiivisia ulottuvuuksia että laajempia asenteita ja merkityksiä. Analyysini sijoittuu jatkosotaa kriittisesti käsittelevän kirjallisuuden kontekstiin, jossa korostuu yksilön kokemus sekä historiallisten tunteiden kuvaus. Artikkelissani pohdin myös, millainen on kaunokirjallisuuden rooli historiakulttuurin muokkaajana.

Teoreettisena viitekehyksenä hyödynnän eksistentiaalisten tunteiden tutkimusta, traumafiktion näkökulmia sekä hahmokeskeisen illuusion käsitettä. Näiden avulla tarkastelen, kuinka romaanin eri kerronnalliset keinot rakentavat ja sanallistavat henkilöahmon kokemusta. Keskityn erityisesti teoksen alkuun, mielen esitykseen sekä takaumiin. Artikkelissani osoitan, miten Linturin romaani haastaa totuttua kuvaa jälleenrakennusajan optimistisesta tunnelmasta. Katson, että romaanin tunnelma toimii eräänlaisena affektiivisena kohtaamistilana, joka mahdollistaa lukijan myötäelämisen ja avaa tilaa marginaalisille, häpeän leimaamille sotakokemuksille. Näin kaunokirjallinen teksti tekee näkyväksi sellaisia yksityisiä kokemuksia ja tunteita, jotka eivät ole mahtuneet virallisiin kertomuksiin sodasta ja sen jälkeisestä ajasta.

Asiasanat: tunnelma, eksistentiaaliset tunteet, sotakokemus, kaunokirjallisuus, historiakulttuuri, tunteiden historia

In my article, I examine how the depiction of a character's experience constructs and sustains the mood of Jenni Linturi's *Jälleenrakennus*. The novel portrays the inner world of a young man traumatised by war. I understand mood as an existential background feeling that conveys both the affective dimensions of private experience and broader attitudes and meanings. My analysis takes place within the context of literature critical of the Continuation War, which emphasises individual experience as well as the representation of historical emotions. I also consider the role of fiction as a shaper of history culture.

My theoretical framework combines research on existential feelings, trauma fiction, and the concept of character-centered illusion. Through these, I explore

how the novel's literary devices articulate the character's experience and build the novel's overarching mood. I focus particularly on the opening of the novel, the representation of mind, and the use of flashbacks. In my article, I demonstrate how Linturi's novel challenges the familiar image of an optimistic reconstruction-period mood. I argue that the novel's mood functions as an affective space that enables readers to empathise with and make room for marginal, shame-laden war experiences. In this way, the literary text brings to light private experiences and emotions that have not fit into the official narratives of the war or the postwar period. **Keywords:** mood, existential feelings, war experience, literature, history culture, history of emotions

Paula Rauhala ja Jussi Silvonen

Marxin *Pääoman* suomennoshistoria ja 1900-luvun poliittiset suhdanteet

The History of Translating Marx's Capital into Finnish and Its Connection to 20th-Century Political Conjunctions

Kysymme artikkelissamme, miten Marxin *Pääoman* suomennoshistoria suhteutuu suomalaisen vasemmiston käännteisiin lyhyen 1900-luvun aikana. Perustaan arkistoaineistoihin esitämmme uutta tietoa siitä, ketkä ovat osallistuneet kolmen osan suomennosten kääntämiseen, toimittamiseen ja rahoittamiseen ja millaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa kustannuspäätökset ovat syntyneet. Osoitamme, että *Pääoman* kolmen osan suomennokset ovat syntyneet suomalaisen vasemmiston noususuhdanteiden aikana. Ensimmäisen osan suomennos sai pontta vuoden 1905 suurlakosta, toisen osan suomennos hävityn toisen maailmansodan jälkeisen neuvostomielisen vasemmiston voimistumisesta ja kolmannen osan suomennos puolestaan 1970-luvun opiskelijaliikkeestä. Osoitamme, että siinä missä *Pääoman* ensimmäisen osan suomennos oli vanhan työväenliikkeen tuotos, kytkeytyy teoksen suomennoshistoria sisällissodan jälkeen tiiviisti Neuvostoliittoon ja neuvostomielisen vasemmiston toimintaan. Neuvostoideologian vaikutus näkyikin voimakkaana vielä 2000-luvulla painetuissa *Pääoman* editioissa.

Asiasanat: suomennoshistoria, *Pääoma*, Marx

This paper examines how the translation history of Marx's *Capital* into Finnish intersects with the trajectory of the Finnish left throughout the 20th century. We present new information on the individuals and organisations who translated, edited, published, and financed the Finnish editions of all three volumes. Our analysis of published and archival materials shows that these translations emerged during brief moments of

political momentum for the Finnish left. The first volume appeared in the aftermath of the 1905 general strike, the second during the rise of the Soviet-oriented left following Finland's defeat in World War II, and the third amid the activism of the 1970s student movement. While the first volume was produced within the early Social Democratic workers' movement, subsequent translations – after the civil war – were consistently tied to the Soviet Union and to the activities of the Soviet-minded left. The influence of Soviet Marxism remained visible even in editions published as late as the 2000s.

Keywords: history of translation, *Capital*, Marx

Piia Vuorinen ja Tiina Lintunen

Valvonnan vihastuttamat: Suomen turvallisuuspoliisin ja ahvenanmaalaisten välinen jännite 1920-luvulla

Angered by the surveillance: Tension between the Finnish Security Police and the Ålanders in the 1920s

Suomen turvallisuuspoliisin (Etsivä Keskuspoliisi/Valtiollinen poliisi) kontrolli kohdistui vuosien 1919–1944 välillä valtaosin kommunisteihin ja ulkomaalaisiin, ja sitä määrittä tietylainen mielivaltaisuus. Historiakuva ei kuitenkaan pidä paikkaansa koko Suomen osalta, sillä Ahvenanmaa edustaa poikkeusta valvonnan kohteiden ja luonteen näkökulmasta. Artikkelissa tarkastelemme turvallisuuspoliisin Ahvenanmaahan kohdistamaa valvontaa 1920-luvun alussa viranomaisen ja ahvenanmaalaisten välisen jännitteen näkökulmasta, sillä myös se poikkesi Manner-Suomen tilanteesta. Kun osapuolet odottivat kiivaasti Kansainliiton ratkaisua Ahvenanmaan valtiollisesta asemasta, ei yhteenotoitakaan voitu välttyä. Ahvenanmaan Ruotsiin liittymistä kannattaneet henkilöt kyseenalaistivat turvallisuuspoliisin legitimitettiin sekä uhkailivat ja boikotoivat etsiviä arkipäivässä, millä oli suora vaikutus turvallisuuspoliisin toimintaan. Turvallisuuspoliisin tuottaman arkistoaineiston ja *Åland*-lehden kirjoitusten perusteella tuomme artikkelissa esille, miten viranomaisen kontrollipolitiikka oli tietyllä tapaa vuorovaikutteista. Osapuolet tulksivat turvallisuuspoliisin toiminnan oikeutta hyvin eri näkökulmista.

Asiasanat: Etsivä Keskuspoliisi, Valtiollinen poliisi, turvallisuuspoliisi, kontrollipolitiikka, valvonta, Ahvenanmaa, 1920-luku

Between 1919 and 1944, the control exercised by the Finnish Security Police was mostly directed at unreliable communists and foreigners, and it occasionally took on an arbitrary character. However, this general historical picture does not apply uniformly across Finland. The

Åland Islands stand out as an exception in both the targets and the nature of surveillance. In this article, we examine the surveillance of the Åland Islands in the early 1920s, focusing on the tensions between the Security Police and the Ålanders. This relationship differed significantly from that in mainland Finland.

As both parties anxiously awaited the League of Nations' decision on the national status of the Åland Islands, clashes proved unavoidable. Supporters of Åland's accession to Sweden questioned the legitimacy of the Security Police and responded with threats and boycotts against detectives in everyday life, directly affecting the authority's work. Drawing on archival materials from the Security Police and *Åland* magazine, the article demonstrates how the authority's control policies were, in a sense, interactive. The two sides interpreted the necessity and legitimacy of police action from fundamentally different perspectives.

Keywords: Security Police, state police, control policy, surveillance, Åland, 1920s

Onerva Alanen

Eräänlaista puolueettomuutta? Kylmän sodan sitoutumattomuus ja puolueettomuus kilpailuvina käsitteinä 1960-luvun alkupuoliskolla
Some kind of neutrality? Neutrality and non-alignment as competing concepts in the early 1960s Cold War

Kylmän sodan liittoutumattomat valtiot käyttivät ulkopolitiisesta linjastaan kahta eri käsitettä: puolueettomuus (*neutrality*) ja sitoutumattomuus (*non-alignment*). Tämä artikkeli keskittyy siihen, miten nämä käsitteet esitettiin suhteessa toisiinsa puolueettomien ja sitoutumattomien maiden julkisessa retoriikassa 1960-luvun alkupuolella. Kysyn miten puolueettomat maat kuvasivat julkisessa retoriikassaan sitoutumattomuutta. Miten sitoutumattomat maat kuvasivat julkisissa konferenssi-puheissaan puolueettomuutta?

Sekä puolueettomat että sitoutumattomat valtiot pyrkivät erottamaan käsitteet toisistaan, mutta niiden läheinen suhde tunnustettiin. Euroopan puolueettomat valtiot korostivat sitoutumattomuuden reaktiivista, kylmän sodan kontekstiin kiinnittynyttä luonnetta. Sitoutumattomat maat taas esittivät puolueettomuuden kansainvälisestä tilanteesta liiksi irrottautuneena, eristäytyneenä ja passiivisena. Pohjoismaisten puolueettomien, Ruotsin ja Suomen retoriikassa tuotiin toisaalta esiin myös samankaltaisuuksia ja mahdollisuuksia yhteistyöhön.

Asiasanat: puolueettomuus, sitoutumattomuus, kylmä sota, poliittinen retoriikka, käsitteet

States that sought to remain outside the Cold War blocs adopted two distinct concepts to describe their foreign policy: neutrality and non-alignment. This article examines how these concepts were presented in relation to one another in the public rhetoric of neutral and non-aligned states in the early 1960s. The main research questions are: How did neutral states portray non-alignment (or neutralism, as they often termed it) in their public rhetoric? How did non-aligned states present neutrality in the public speeches delivered at non-aligned conferences?

Both neutral and non-aligned states attempted to differentiate their policies from the rival concept, while at the same time acknowledging the close relationship between the two. European neutral states depicted non-alignment as more ad hoc and more directly tied to the dynamics of the Cold War than neutrality. Conversely, non-aligned states characterised neutrality as overly passive and isolationist. In the public rhetoric of the Nordic neutral states, Finland and Sweden, similarities between the concepts and possibilities for cooperation, particularly within the United Nations, were also highlighted.

Keywords: neutrality, non-alignment, Cold War, political rhetoric, concepts

Juha-Matti Ritvanen

Unionin valtavirtaan: Suomen Venäjä-politiikka EU-jäsenyyden alkutaipaleella 1995–1999
The Europeanization of Finland's Russia policy in the early years of EU membership, 1995–1999

Venäjän helmikuussa 2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainaan on herättänyt keskustelua Suomen kylmän sodan jälkeisestä ulkopolitiikasta. Suomen Venäjä-politiikka kaipaakin systemaattista alkuperäisaineistoon pohjautuvaa tarkastelua, sillä aihetta on tutkittu toistaiseksi varsin niukasti. Tämä artikkeli analysoi Suomen Venäjä-politiikan muotoutumista EU-jäsenyyden alkutaipaleella 1995–1999. Tutkimuksen keskeisenä aineistona toimivat ulkoasiainministeriön arkisto ja Kansallisarkistossa säilytettävä tasavallan presidentin kanslian arkisto.

Suomen Venäjä-politiikan muutos, sen "eurooppalaistuminen" (*Europeanization*), on pitkälti kytkeytynyt jäsenyyteen Euroopan unionissa. Suomi ei vaatinut itselleen erityisasemaa suhteissaan Venäjään, vaan halusi rakentaa idänpolitiikkansa samalle perustalle, jolle se oli jo pääosin rakennettu EU:n tasolla. Suomi näki Euroopan unionin jäsenyyden sekä yhteistyöalustana suhteissa Venäjään että turvana sen arvaamattomuutta vastaan. Toisaalta kansallisten etujen turvaaminen edellytti, että unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

muotoiltiin siten, että se sisälsi myös niin sanotun pohjoisen ulottuvuuden.

Artikkeli osoittaa, että Suomen Venäjä-politiikan muutosta ei voida selittää pelkästään EU-jäsenyydellä, vaan Suomi määritteli idänsuhteensa myös Venäjän kehityksen kautta. Erityisesti Tšetšenian sodat ja 1990-luvun loppupuolella koettu talousromahdus veivät Venäjän politiikkaa kansallismielisempään suuntaan ja lisäsivät epävarmuutta maan tulevasta kehityssuunnasta. Suomen poliittinen johto pyrki hillitsemään Venäjän sisäisten konfliktien vaikutuksia EU:n ja Venäjän välisiin suhteisiin. Suomalaisten pragmaattinen suhtautuminen oli vahvasti ankkuroitunut EU:n ja erityisesti sen suurimpien jäsenmaiden kantoihin.

Asiasanat: Suomi, Venäjä, Euroopan unioni, eurooppalaistuminen, ulkopoliittikka, 1990-luku

Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 has renewed debate about Finland's post-Cold War foreign policy. This article examines the formation of Finland's Russia policy during the early years of EU membership (1995–1999), drawing on newly available Finnish archival materials.

The transformation of Finland's Russia policy – often described as its "Europeanization" – has frequently been linked to EU membership. Finland did not seek a special status in its relations with Russia; instead, it aimed to base its eastern policy on the foundations already established at the EU level. EU membership was viewed both as a framework for cooperation with Russia and as a safeguard against its unpredictability.

The article demonstrates that changes in Finland's Russia policy cannot be explained by EU membership alone. Finland also shaped its eastern relations in response to developments within Russia itself. In particular, the Chechen wars and the economic collapse of the late 1990s pushed Russian politics in a more nationalist direction and heightened uncertainty about the country's future trajectory. Finland's political leadership sought to contain the impact of Russia's internal conflicts on EU–Russia relations. Its approach was pragmatic and firmly anchored in the positions of the European Union, especially those of its largest member states.

Keywords: Finland, Russia, European union, Europeanization, foreign policy, the 1990s